

Урок української літератури в 10 класі

Тема уроку.

Витоки мудрості

(Філософська поема «Мойсей» – одна з вершин творчості І.Я.Франка)

Мета: з'ясувати біблійну основу сюжету поеми, особливості її художньої форми й ідейно-художнього змісту, зв'язок з долею українського народу, з іншими видами мистецтва, побачити високу художню майстерність твору, пройнятися розумінням мудрості поеми І.Франка.

Тип уроку: гуманно-особистісний урок освоєння нових знань.

Обладнання: мультимедійна презентація.

Методи й прийоми: робота на уроці організована на основі ментальної карти.

Хід уроку

I. Мотивація навчальної діяльності

Слайд 1 Сьогодні наш урок називається «Витоки мудрості».

- А що таке мудрість? (учні висловлюються)

Письменник Іван Гончаров дав ось таке визначення мудрості: «Мудрість – це сукупність корисних для життя істин, здобутих розумом, спостереженням і досвідом, це гармонія ідеї з життям». Ось ми й будемо сьогодні здобувати мудрі істини.

- Що це за зображення? (Скрижалі Заповіту, на яких викарбувані 10 заповідей Божих)
- Яку мудрість містять в собі заповіді?
- Хто ж цю мудрість – Заповіді Божі – передав людям?
- Наскільки важливо кожному з нас знати цю Божу мудрість?

Слайд 2

- Про кого ці твердження:
 - Найпокірніший з усіх людей на землі
 - Найвеличніший з усіх пророків
 - Вождь і законодавець народу Ізраїль
 - Перший священний автор біблійних книг?
- А який твір називають «архітвором української літератури»? Як ви розумієте поняття «архітвір»? Хто автор цього твору?

Отже, це – Мойсей – вождь народу Ізраїль, що передав людям Божі Заповіді. Його ім'ям І. Я. Франко назвав поему і Мойсея зробив центральною постаттю свого безсмертного твору.

II. Повідомлення теми й мети уроку.

Слайд 3

Відновіть вислови, використовуючи підказки (прийом «нашіптування»)

«Свобода вартя того, щоб за неї боротися» (Агата Крісті)

«Народ народжує вождя, вождь породжує націю» (Андрій Коваль)

Ці вислови стануть лейтмотивом нашого уроку.

Отже, тема уроку – «Поема «Мойсей» - одна з вершин творчості І.Франка».

Із словами «мудрість», «свобода», «вождь», «Мойсей», «І. Франко» складіть речення, щоб воно ув'язувалося з темою уроку.

Вивчаючи надзвичайний твір видатного мислителя й письменника про найвеличнішого з біблійних пророків, кожен з нас зможе доторкнутися до витоків мудрості людства. Ми з вами познайомимося з біблійною історією про Мойсея, ви зрозумієте ідейно-художній зміст поеми й особливості її художньої форми. Ми з вами пов'яжемо зміст твору з долею українського народу, побачимо зв'язок поеми з іншими видами мистецтва. А також будемо формулювати власні мудрі істини, які, я сподіваюсь, допоможуть вам будувати і власне життя, і майбутнє рідної країни.

III. Освоєння змісту уроку

Слайд 4. Для реалізації цих завдань ми скористаємося ментальною картою, яку розкриватимемо поступово. В її центрі – зображення Мойсея й І.Франка, а уявні хмарки переноситимуть нас в ті сфери пізнання, які допоможуть вникнути в суть задуму автора.

З першою хмаркою перенесемось на сторінки Біблії, її Старого Заповіту, до Другої Книги Мойсеєвої, яка називається Вихід. Події починаються три з половиною тисячоліття тому в Єгипті. Я запрошую до слова одного з наших мудреців.

Гіперпосилання на слайд 5.

Учень розповідає коротку історію Мойсея.

Десь за півтори тисячі років до Різдва Христового народ Ізраїль, обраний Богом, жив у неволі в Єгипті. На той час кількість ізраїльтян зросла настільки, що фараон став остерігатися повстання рабів. Тому він наказав вбивати усіх новонароджених єврейських хлопчиків. У спробі захистити Мойсея мати заховала його в кошик і залишила в очереті біля річки Ніл. А там його знайшла не будь-хто, а дочка фараона. Перші сорок років свого життя Мойсей провів серед царського оточення. Він знав про своє походження і, незважаючи на привілейоване становище, зберігав у серці прихильність до свого народу. Одного разу він розгнівався на наглядча, який жорстоко поводився з рабами-євреями, й убив того. Мойсей утік з Єгипту на Синайський півострів, де ще сорок років, кочуючи, пас вівці. Одного разу він побачив палаючий кущ. З того куща до Мойсея звернувся Бог і звелів вивести ізраїльтян з неволі й привести до країни обіцяної Ханаан (Палестини). Непросто це було зробити, бо фараон не хотів відпускати рабів, але врешті решт ізраїльтяни вирушили в дорогу. Бог через Мойсея вершив дива: води Червоного моря розступилися, пропустивши євреїв і потопивши військо фараона; посилав манну з неба і воду з каміння; подарував кам'яні скрижалі, на яких виписав Заповіти для людей. Мойсей став справжнім вождем ізраїльського народу, а для Бога спорудив Скинню. Сорок років блукали вони пустелею, а коли підійшли до кордонів Ханаану, то Мойсей лише здаля побачив свою мрію. Тут, біля входу в землю обіцяну, на горі Нево, Мойсей у віці 120 років помер.

Слайд 6.

- Ким спочатку був Мойсей? А потім?

Отже, Мойсей був єврейським хлопчиком-рабом, виховувався в привілеях, але не втратив зв'язку зі своїм народом; був закликаний Богом врятувати народ Ізраїль і став вождем і пророком ізраїльського народу. Сформулюйте мудрість, до якої нас підводить життя Мойсея.

Мудрість 1. Навіть якщо ти народився рабом, це не значить, що ти не можеш стати вождем.

Слайд 7. Подивіться на карту-схему виходу Ізраїлю з Єгипту. Дістатися до Ханаану в той час можна було коротким шляхом за кілька днів.

- Чому, на вашу думку, Мойсей за велінням Бога веде свій народ таким довгим шляхом майже сорок років?

Мудрість 2. Не всякий короткий шлях є правильним, а шлях до свободи завжди непростий.

Повернення до слайду 4.

А зараз звернемося до з'ясування особливостей художньої форми поеми І. Франка.

- Які поняття включає в себе художня форма літературного твору? Художня форма літературно твору – це його жанр, композиція й сюжетна канва.

Гіперпосилання на слайд 8.

- Із видів поеми оберіть той, який відповідатиме жанру твору І. Франка. Обґрунтуйте свій вибір.
- Які особливості філософської поеми ви можете назвати?
- Які особливості композиції поеми? (Складається із прологу і 20 пісень)
- Які додаткові елементи композиції є у творі? (Описи, легенди про терен і Оріона, монологи, діалоги, молитви)

Робота в групах. Прослідкуймо сюжетну канву в групах. Сформулюйте коротко відповіді на запитання, визначте, якому елементу сюжету відповідатиме епізод поеми.

Перша група

<i>1. Розділи I-початок II.</i>	
<i>Сформулюйте коротко відповіді на запитання, визначте, якому елементу сюжету відповідатиме епізод поеми.</i>	
Запитання	Цитата з поеми
Чому, розповідаючи про блукання євреїв, автор називає їх «кочовиськом ледачим»?	По моавських долинах марних Ось Ізраїль кочує: За ті голі верхи перейти Вже охоти не чує.
Чи втратив народ віру в землю обіцяну? Що для народу «найвища ласка»?	Ті слова про обіцяний край Для їх слуху – се казка; М'ясо стад їх, і масло, і сир – Се найвища ласка.
Чим ігри дітей дивні для батьків?	Та дрібна дітвора по степу

Чому автор звертає на це увагу?	Дивні іграшки зводить: То воює, мурує міста, То городи городить... Чи пророцькі слова перейшли В кров і душу дитині?
Як зрозуміти слова Мойсея? Чи можна ці слова віднести до самого автора?	Все, що мав у житті, він віддав Для одної ідеї, І горів, і яснів, і страждав, І трудився для неї.

Друга група

2. Розділи II-IV <i>Сформулюйте коротко відповіді на запитання, визначте, якому елементу сюжету відповідатиме епізод поеми.</i>	
Запитання	Цитата з поеми
Проаналізуйте анархічні ідеї Авірона й Датана. Чи дійсно вагомі були причини, щоб не шукати землі обіцяної?	«Наші кози голодні!» «Наші коні не куті» «Там войовники люті» «Нам і тут непогано»
Чи звучать подібні ідеї в наш час? Наведіть приклади.	
Чому після звинувачень Датана й Авірона Мойсей не замовк, а вийшов промовляти до народу. Чи можна назвати цей вчинок мужнім?	В тім наметі є скриня важка, Вся укована з міді, В ній Єгови накази лежать, Знаки волі й побіди... З того каменя звичай велить Промовлять до народу.
Як зрозуміти слова Мойсея? Чи можна сказати, що йдеться про національну мету, движиму національною свідомістю.	Бо в те серце Єгова вложив, Наче квас в прісне тісто, Творчі сили, - ті гнатимуть вас У призначене місто.

Третя група

3. Розділи V-IX <i>Сформулюйте коротко відповіді на запитання, визначте, якому елементу сюжету відповідатиме епізод поеми.</i>	
Запитання	Цитата з поеми
Для чого Франко вводить в поему притчу про терен?	
Як Мойсей трактує місію ізраїльського народу?	Та щасливий посол, що свій лист Понесе скоро й вірно! Дасть вінець йому царський Господь І прославить безмірно.
Як зневажив Мойсея Авірон?	Тож приставимо його до дітей

У чому звинуватив Мойсея Датан?	За громадську няньку. Ти ведеш нас у сей Ханаан, Мов до вовчої ями. Адже зверхником тут фараон Над усіми князями!
Поясніть значення пророцтва Мойсея	Бо коли вас осяє Господь Ласки своїм промінням, Ви послів і пророків його Поб'єте все камінням.

Четверта група

<p align="center">4. Розділи X-XII</p> <p align="center"><i>Сформулюйте коротко відповіді на запитання, визначте, якому елементу сюжету відповідатиме епізод поеми.</i></p>	
Запитання	Цитата з поеми
Мойсей пішов з табору. Як змінюється конфлікт? У чому зізнається невизнаний пророк?	О Ізраїлю! Якби ти знав, Чого в серці тім повно! Якби знав, як люблю я тебе! Як люблю невимовно!
Чому навчає Мойсей молодше покоління?	- Милосердними треба вам бути Задля всього живого! - Не гасіте ж святого огню, Щоб, як поклик настане, Ви могли щиросердно сказати: «Я готовий, о пане!»
Що керувало Мойсеєм у його місії: покірність Богу чи бажання вивести свій народ зі стану рабів? Як він пояснює, чому такий довгий шлях доводиться долати до землі обіцяної?	Сорок літ я трудився, навчав, Весь заглиблений в тебе, Щоб з рабів тих зробити народ По твоїй уподобі.
У чому ж сумнівається Мойсей?	І вариться в серці грижа: Може, я тому винен? Може я заповіти твої Не сповняв, як повинен?

П'ята група

<p align="center">5. Розділи XIII-XVIII.</p> <p align="center"><i>Сформулюйте коротко відповіді на запитання, визначте, якому елементу сюжету відповідатиме епізод поеми.</i></p>	
Запитання	Цитата з поеми
Якими сумнівами поглиблюється внутрішня криза Мойсея?	О Єгово, озвися, скажи: Я чинив твою волю, Чи був іграшка власних скорбот

	І заліплення, й болю?
У який момент внутрішніх переживань Мойсея з'являється Азазель?	
Яка суть пісні про Оріона? Для чого Азазель нагадує цю пісню Мойсеєві?	Оріон – людськість, яка буде плани. Хлопчик – логіка фактів, що знищує усі плани і мрії.
Який останній аргумент для послаблення віри Мойсея використав Азазель?	Показує картини жахливого майбутнього Ізраїлю.

Шоста група

<p align="center">6. Розділи XIX-XX</p> <p align="center"><i>Сформулюйте коротко відповіді на запитання, визначте, якому елементу сюжету відповідатиме епізод поеми.</i></p>	
Запитання	Цитата з поеми
Про що Бог нагадує Мойсеєві?	Маловіре, ще ти не почавсь В материнській утробі, А я кождий твій віддих злічив, Кождий волос на тобі... Що лиш духу кормильців з усіх Я собі вибираю. Та хто духа накормить у вас, Той зіллється зо мною.
Якою ж була кара Божа Мойсеєві за втрату віри?	А що ти усумнивсь на момент Щодо волі моєї, То побачивши сю вітчину, Сам не ступиш до неї.
Чи відчули ізраїльтяни після смерті Мойсея докори сумління та значення втрати?	Чули всі: щезло те, без чого Жить ніхто з них не годний. Те незрима, несхопне, що все Поміж ними горіло, Що давало їм смисл життєвий, Просвітляло і гріло.
Хто продовжив справу Мойсея? А що трапилося з Датаном і Авіроном?	Ще момент – і Єгошуї крик Гірл сто тисяч повторить; Із номадів лінових ся мить Люд героїв сотворить.

Експозиція (I-II розділи) – знайомство з Мойсеєм та історією поневірянь ізраїльського народу.

Зав'язка (II – XI) – виникнення та наростання конфлікту між Мойсеєм та народом, зокрема Датаном та Авіроном.

Розвиток дії (XII-XVIII) – Мойсей покидає табір ізраїльтян, глибокі його роздуми на самоті про правильність обраного шляху, молитва до Єгови (Бога) з проханням допомоги. Поява Азазеля – духа зла, в діалозі з Мойсеєм він посилює сумніви пророка різними засобами: умовляннями, переконуванням, розповіддю про сліпого Оріона, прийняттям образу матері Мойсея. І лише коли Азазель малював жахливу картину майбутнього Ізраїлю, Мойсей зломився.

Кульмінація (XIX розділ) – кара Божа Мойсеєві за те, що втратив віру в силу Божу, у свою силу і в силу народу: «А що ти усумнився на момент щодо волі моєї, то побачивши сю вітчину, сам не ступиш до неї».

Розв'язка (XX) – Єгошуа продовжує справу Мойсея.

- Визначте два основні конфлікти твору (зовнішній - між пророком і народом, внутрішній – між вірою і сумнівами)

Повернення до слайду 4.

Розв'язання цих двох конфліктів і складає ідейно-художній зміст поеми.

- Які поняття включає ідейно-художній зміст?

З'ясуємо тему, ідею та проблематику твору.

Гіперпосилання на слайд 9.

Тему поеми І.Франко визначив сам: «Основною темою поеми я зробив смерть пророка, не визнаного своїм народом. Ця тема в такій формі не біблійна, а моя власна, хоч і основана на біблійнім оповіданні».

- На якому моменті життя Мойсея зосереджує свою увагу автор? Чому? (Саме на моменті смерті Мойсея, щоб показати трагедію вождя, не визнаного своїм народом).
- Які ж думки утворює І.Франко? (Справжній пророк лише той, хто виражає найзаповітніші мрії свого народу й глибоко вірить у його творчу, перетворюючу силу).
- Слова, які визначають основні проблеми, підняті І. Франком у творі, перемішались. Складіть їх попарно, щоб вони мудро визначили проблематику поеми:

Вождь і народ
Суспільство й особистість
Добро і зло
Свобода й рабство
Віра й сумніви
Матеріальне й духовне
Життя і смерть

*Кілька учнів складають слова
попарно і прикріплюють на дошку.
Інші, користуючись презентацією,
записують пари в зошити.*

Отже, поема піднімає мотиви художні й психологічні, філософські й соціальні. Саме тому твір заборонялося ввозити в Росію. У висновках одного з цензорів вказувалося на те, що І. Франко закликає українців «к

бунтовщицким деянням». Чим же письменник так налякав тодішню імперську владу, адже звернувся він до історії єврейського народу?

Повернення до слайду 4.

Щоб дати відповідь на це питання, помандруємо в минуле на 150 років і потрапимо в Україну II половини XIX ст. Надаю слово досліднику історії України.

Учень. Суспільно-політичне життя на українських землях в II половині XIX ст. перш за все визначалося тим, що українські землі були в цей час розділені між двома імперіями – Російською та Австро-Угорською. Скасування кріпацтва 1861р., земська, судова, міська, військова і шкільна реформи в Росії приводять до активізації народницького руху, зокрема «ходіння в народ», появи політичних гуртків.

Надзвичайно активною була діяльність громад – товариств української інтелігенції, що займалися культурно-просвітницькою роботою. Така активізація суспільно-політичного життя в Україні привела до заборони всього українського, зокрема української мови: Валуєвський циркуляр 1863 р. та Емський указ 1876 р. У зв'язку з репресіями царизму, центром культурно-мистецького і суспільно-політичного життя стає Львів, де створюються товариство «Просвіта» й Літературне товариство ім. Т.Шевченка.

На західноукраїнських землях створюються й активно діють політичні партії москвофілів і народовців. Ліва течія народовського руху оформлюється в Русько-українську радикальну партію, співзасновником якої став І. Я. Франко. І. Франко прагнув поєднати відстоювання соціальних інтересів українських селян Галичини із захистом національних прав українського народу. Саме Іванові Франку належить ініціатива ширшого вживання в Галичині назви «українці» замість «русини» — так традиційно називали себе корінні галичани. В «Одвертому листі до галицької української молоді» (1905) Франко писав: «Ми мусимо навчитися чути себе українцями — не галицькими, не буковинськими, а українцями без соціальних кордонів...».

Гіперпосилання на слайд 10. (розповідь учня)

- На які питання шукало відповідей українське суспільство кінця XIX – початку XX століття? (Яким буде майбутнє України? Хто поведе народ до змін на краще? Чи знайдеться така людина?)

І. Франко як активний громадський і політичний діяч не міг стояти осторонь національно-визвольного руху. Він як справжній пророк проповідував своїми творами віру в незалежність, в щасливе й вільне життя українського народу. Саме це і лякало імперську владу. Про це він надзвичайно сильно сказав у пролозі до поеми «Мойсей», який був написаний значно пізніше і розкриває справжню суть поеми.

***Два учні читають напам'ять пролог
на фоні «Реквієму за мрією» Моцарта***

- Яка ж роль прологу?

- Через що болить душа поета?
- У що він палко вірить?
- У чому спільність долі українського і єврейського народів?

Пролог є ключовою частиною поеми. Саме через нього І. Франко зв'язує долі єврейського й українського народів, що століттями шукають свободи і не втрачають сили духу. Пролог – це пророцтво, це пекучий біль за образи й зневіру, це палка віра в осяйну будущину.

- Яку мудрість ми, українці, можемо винести із долі Мойсея і його народу?

Мудрість 3. Ніщо не в силі спинити народ, якщо він прагне свободи, а вождь, народжений цим народом, не має права сумніватися в його силі.

Повернення до слайду 4.

Поема «Мойсей» є абсолютно новаторським твором як за змістом, так і за формою. Вона засвідчила, що І. Франко став одним із зачинателів модернізму в українській літературі.

Гіперпосилання на слайд 11.

- Що означає поняття «модернізм»?

Одним із напрямків українського модернізму є **неоромантизм**, основними ознаками якого є: переосмислення біблійних сюжетів на українському ґрунті, змалювання надзвичайної особистості в межевій ситуації, зосередження уваги не на зовнішньому сюжеті, а на внутрішніх переживаннях героя. Отже, поема І. Франка – твір модерний, тобто новаторський, і написаний в руслі неоромантизму.

Повернення до слайду 4.

Мойсей – надзвичайно знакова постать біблійної історії, тому до його осмислення зверталися багато митців. Остання хмаринка перенесе нас з вами у світ мистецтва: скульптури, живопису, музики, театру, кіно. Запрошую до слова мистецтвознавця.

Гіперпосилання на слайд 12-13.

Учень. Біблійне оповідання про Мойсея стало сюжетом багатьох творів різних видів мистецтва. У нашій невеликій експозиції є лише деякі, найбільш значимі. Поштовхом до створення образу Мойсея для І.Франка стала скульптура Мікельанджело, яку письменник побачив, перебуваючи 1904 року в Італії. А ось живописні полотна італійського художника Бассано Леандро «Мойсей, що добуває воду зі скелі» та голландського художника Рембрандта «Мойсей, що розбиває скрижалі». Український письменник Гнат Хоткевич використав біблійний образ Авірона в однойменній повісті. Ось ви можете бачити сцени з опери австрійського композитора Арнольда Шенберга «Мойсей і Авірон» та опери сучасного українського композитора Мирослава Скорика «Мойсей». Американський кінорежисер Роджер Янг 1995 року зняв кінофільм «Мойсей», відтворивши в ньому саме біблійний сюжет. А прекрасна музика, яку ми чули, - це «Реквієм за мрією» всесвітньовідомого австрійського композитора Вольфганга Амадея Моцарта. На написання цього

траурного твору надихнув митця також біблійний Мойсей, що так і не ступив на землю, про яку мріяв.

IV. Підсумок уроку.

Повернення до слайду 4.

От ми й розкрили майже всі таємниці поеми І.Франка «Мойсей». Давайте зберемо разом усі мудрі істини, які відкрились нам на уроці.

Гіперпосилання на слайд 14.

«Мікрофон»

- Чи важливі ці істини особисто для вас і для кожного українця?

У. Рефлексія.

Слайд 15.

Цими мудрими істинами з нами поділилися біблійний пророк Мойсей і видатний український письменник І. Франко, який також став пророком для українців.

Ми з вами тільки торкнулися витоків мудрості. І кожному з вас доведеться ще багато працювати в житті, щоб реалізувати всі плани, щоб бути впевненими й цілеспрямованими, щоб приймати мудрі рішення і бути важливими для тих, хто поряд з вами. Давайте разом створимо невеликий порада, який так і назвемо «Витоки мудрості». (Учні працюють в парах записують на невеликих аркушах поради, як бути мудрим, впевненим, цілеспрямованим, потрібним, і розміщують їх на великому аркуші).

VI. Домашнє завдання.

На наступному уроці ми будемо глибше аналізувати образ Мойсея. Подумайте й напишіть невеликий роздум «У чому трагедія пророка Мойсея?»

Слайд 16. Дякую за урок вашої мудрості!

